

AZ AKARAT MEGNYILVÁNULÁSÁNAK KÜLÖNÖS VOLTÁRÓL ELŐSZÓ

LACZKÓ SÁNDOR

Mire való és milyen módo(ko)n nyilvánul meg az akarat? Létezik-e egyáltalán szabad akarat, (akarat szabadság), vagy pusztán a determinizmusok láncolatáról beszélhetünk? Hogyan viszonyul egymáshoz az akarat és az észhasználat, az akarat és a szabadság, az akarat és a potencialitás, illetve az akarat és a céltételező gondolkodás? S hogyan függ össze az akarat a cselekvéssel, illetve a morállal? Milyen veszélyeket rejt magában a modern ember önhittsége és akarat(osság)a, s milyen kapcsolat tételezhető az akarat és a (politikai és egyéni) felelősség között?

S folytatva, milyen viszonyban van egymással az emberi és az isteni akarat? Miért, hogy az isteni akarat fürkészése a tévelygő és reménykedő ember számára oly kedves és nélkülözhetetlen elfoglaltság? S ezzel összefüggésben az emberi akarat permanens és állandó, netán esetleges és elillanó, avagy végtelen, s ebben a tekintetben lenne az ember Isten képmása? Vagy egyszerűen valóban maga a szabad akarat volna az ember bűnös létének forrása?

Tudjuk-e, hogy miből táplálkozik és milyen motívumai vannak, s hogyan nyer irányt és célt? A lehetőségeket korlátozza vagy inkább beteljesíti? A lehetőségek közötti választás, avagy a lehetőségek teremtésének az illetékes lenne? Vagy egyenesen a lehetőségek előtti akadályok elhárítását célozná? A szabadság pedig ebben a tekintetben nem lenne más, mint a lehetőségek előtti akadályok hiánya?

Tovább menve, beszélhetünk-e egyáltalán mentális autonómiáról? Vagy az akarat nem lenne más csak egy illúzió? És vajon lehetséges-e legyőzni az akaratot? Létezik-e akarattalanság, akarat-nélküliség, s milyen módon nyilvánul meg a nem-akarásság? Túl lehet-e lépni az akaraton? Egyáltalán, akaratunk elvesztése, vagy birtoklása hogyan viszonyul életünk uralásához? Illetékes-e az akarat az önmagunk felett gyakorolt hatalom tekintetében? S mennyiben jut szerep számára abban, hogy mit, mikor és miért tesz, vagy nem tesz az ember?

Tudunk-e válaszolni a kérdésre, hogy milyen viszonyban áll akaratunk identitásunkkal, illetve az én akaratom mások akaratával? Akaratunk

mindenkor a miénk, vagy nem minden esetben mi rendelkezünk vele? Lehet-e az én akaratom mások számára pusztán a kényszerítés és korlátozás eszköze? Gondolhatjuk-e, hogy akaratumk mindössze vágyaink beteljesítésére lenne hivatott? Akarjuk, akarhatjuk-e mindenkor azt, amire vágyunk, avagy hogyan viszonyulnak egymáshoz vágyaink és akaratumk, érzelmi affektusaink és szabad döntésünk? Esetleg bölcsőbb dolog nem mindig akarumk azt, amire vágyunk, s isteni szerencse, ha néha nem teljesülnek vágyaink, s nem ér célt akaratumk? Lehetséges-e megtanulni akarumk (és szeretnünk) azt, amik vágyunk, s amink van, ami így egyúttal lehetőséget adna számunkra arra is, hogy túljussunk önelégült és kártékony vágyainkon? Egyáltalán lehetséges-e önnön akarati megnyilvánulásainkhoz és vágyainkhoz bölcsen viszonyulnunk? S van-e olyan, amit, bár lehetőségünkben áll megtennünk, de mégsem szabad akarumk? Lehet-e az akarát romboló késztetéseink legyőzésére (vétójára) hivatott? Létezhet-e szabad nem-akarás, mint morális felelősség?

Végző soron mi tehát az akarát? Késztetés, erő, eszköz, potencialitás, hatalom (akarása), vagy egyszerűen csak egy illúzió?

Látjuk, naponta tapasztaljuk, hogy akaratumk (és mások akarata) milyen különös módo(ko)n nyilvánul meg. A kérdések végtelen sokasága jelzi, hogy mennyire bonyolult és szinte megfoghatatlan problémahalmaz számunkra az akarát. Mégis – mi mást tehetnénk –, önmagunk és mások akarátának a megértésére, vagy éppen elviselésére törekszünk.

* * *

A Lábjegyzetek Platónhoz: Az akarát című tanulmánykötet kiadásával nem volt, s nem is lehetett a célunk a felvetődő kérdések hiánytalan megválaszolása. Mint ahogyan a sorozat eddigi kötetének esetében is tettük, mindössze 'lábjegyzeteket' kívántunk fűzni a meglehetősen régi keltezésű problémá(k)hoz. A Lábjegyzetek Platónhoz című konferencia- és könyvsorozat elindítását a fogalmak tisztázásának az igénye vezérelte. Olyan fogalmakat, illetve problémákat igyekeztünk 'lábjegyzetelni', amelyek első, mondhatni klasszikus előfordulásai az antikvitásban gyökereznek, de amely fogalmak, illetve problémák ma is jelen vannak gondolkodásunkban, s a róluk folyó diskurzus nem ért, s nem is érhetett véget. A konferencia- és könyvsorozat Whiteheadtől kölcsönzött címe ugyan Platónra utal, de egyúttal a kutatások minden irányban, minden korra és tudásterületre történő kiterjesztésére is ösztönöz bennünket.

Az *akarát* kapcsán kérdésünk jobbára ugyanaz, mint korábbi témáink, a *szeretet*, az *erény*, a *bűn*, a *barátság*, a *lelkismeret*, a *gyűlölet*, az

igazságosság és a szabadság esetében volt. Nevezetesen, milyen módon lehetséges az *akarat*, (a *szeretet*, az *erény*, a *bűn*, a *barátság*, a *lelkiismeret*, a *gyűlölet*, az *igazságosság és a szabadság*) összefüggésrendszeréről teoretikusan (vagy éppen praktikusán), az értelmezési hagyomány hívó szavát és a probléma mai relevanciáját is figyelembe véve értekezünk?

Tanulmánykötetünk a *Magyar Filozófiai Társaság* és az *SZTE BTK Filozófia Tanszéke* szervezésében Szegeden, 2010. május 13-14-én megtartott, *Lábjegyzetek Platónhoz: Az akarat* című tanévzáró konferencián elhangzott 28 előadás szerkesztett, gondozott, és kötetünk számára kibővített anyagát tartalmazza. *Lábjegyzetek Platónhoz* sorozatcímen immáron kilencedik alkalommal került sor tanévzáró konferenciára Szegeden. A rendezvény-sorozat a Magyar Filozófiai Társaság évenként megrendezésre kerülő nagyrendezvénye. A 2002-ben tartott, *A szeretet* alcímű konferencia előadásai nem jelentek meg nyomtatásban, míg *Az erény* (2003) alcímű rendezvény anyaga képezte a *Lábjegyzetek Platónhoz* című könyvsorozat első kötetét. Bár *A bűn* alcímű (2004) rendezvény volt a konferenciasorozat harmadik állomása, az ott elhangzott előadások szövegeit a könyvsorozat 2–3. köteteként jelentettük meg, s ezzel szinkronba hoztuk a konferencia- és könyvsorozat sorszámozását. A konferenciasorozat 4., *A barátság* alcímű (2005) rendezvényének anyaga egyben a könyvsorozat 4. köteteként látott napvilágot. Ezt követte *A lelkiismeret* című konferencia (2006), illetve annak tanulmánykötete a sorozat 5. köteteként, majd pedig *A gyűlölet* problematikája képezte vizsgálódásaink tárgyát (2007), s egyben a könyvsorozat 6. kötetét. Az igazságosság alcímet viselő konferencia (2008) előadásai a könyvsorozat 7. köteteként jelentek meg, míg *A szabadság* címen rendezett konferencia (2009) kötete a könyvsorozat 8. köteteként látott napvilágot. Mostani, *Az akarat* című tanulmánykötetünk pedig a sorozat 9. köteteként jelenik meg.

A kötet szerkesztése során az előző kötetekben már megszokott tematikus és időrendi, illetve problémátörténeti elrendezési módot eszközöltük. A szövegek jegyzetanyagát egységesítve, lábjegyzetként helyeztük el. Az idegen szavakat és a műcímeket kurziváltuk. A konferencián elhangzott nagyelőadások az egyes tematikus és/vagy időrendi blokkok kezdőszövegei lettek.

Megköszönve a kötet szerzőinek (a konferencia előadóinak) a munkáját, abban a reményben tesszük közzé az akaratról szóló tanulmánykötetünket, hogy 'lábjegyzeteink' számot tarthatnak az olvasók érdeklődésére.